

Múlaþing
Lyngási 12,
700 Egilsstaðir

Garðabær, 31. janúar 2024
Málsnúmer: 202312-0027
SS

Efni: Umsögn um skipulagslýsingu fyrir nýtt aðalskipulag Múlaþings.

Vísað er í tölvubréf frá sveitarstjórn Múlaþings dags. 18. desember 2023 í gegnum Skipulagsgátt, þar sem óskað er eftir umsögn Náttúrufræðistofnunar Íslands um skipulagslýsingu fyrir nýtt Aðalskipulag Múlaþings 2025-2045.

Náttúrufræðistofnun hefur kynnt sér skipulagslýsinguna og telur, með hliðsjón af hlutverki stofnunarinnar, að í henni komi fram það helst sem þarf að fjalla um í vinnu við endurskoðun aðalskipulagsins. Stofnunin vill á þessu stigi koma eftirfarandi ábendingum á framfæri:

Stefnumótun um verndun náttúru og sjálfbæra auðlindanýtingu sem hefur áhrif á landnotkun af ýmsum toga er mikilvægur þáttur við undirbúning aðalskipulags. Ærið tilefni er fyrir sveitarfélagið að móta sér stefnu um verndun og endurheimt líffræðilegrar fjölbreytni og innleiða í áherslur aðalskipulagsins enda sveitarfélög með mikilvægt hlutverk (ekki síst með skipulagsskyldu sinni) við að vinna gegn hnignun líffræðilegrar fjölbreytni sem er ein stærsta umhverfisvá samtímans samhliða og í nánu sambandi við áhrif loftslagsbreytinga. Í drögum að nýrri landsskipulagsstefnu sem nú er í meðferð Alþingis er lögð mikil áhersla á líffræðilega fjölbreytni.

Almennt vill Náttúrufræðistofnun benda á að í lögum um náttúruvernd nr. 60/2013 er að finna ýmis ákvæði sem eru leiðbeinandi um hvernig ber að nálgast vernd náttúruminja (s.s. lífríkis, jarðminja og landslags). Náttúrufræðistofnun leggur áherslu á að í allri matsvinnu/skipulagsvinnu sé skoðað hvernig framkvæmdir/skipulag samræmast almennum markmiðum laganna sem koma fram í 1., 2. og 3. gr. þeirra, 1. gr. (Markmið laganna), 2. gr. (Verndarmarkmið fyrir vistgerðir, vistkerfi og tegundir) og 3. gr. (Verndarmarkmið fyrir jarðminjar, vatnasvæði, landslag og víðerni). Einnig þarf að skoða einstakar greinar sem geta átt við. Hér má t.d. nefna greinar 6. til 12. um meginreglur hvað varðar náttúru- og umhverfisvernd, 14. gr. um hlutverk náttúruverndarnefnda, kafla IV um almannarétt, útivist og umgengni, kafla IX um friðun vistkerfa, vistgerða og tegunda, 61. gr. um sérstaka vernd vistkerfa, jarðminja o.fl., 63. grein um framandi lífverur og svo auðvitað kafla XII um skipulagsgerð, framkvæmdir og fleira, greinar 68. til 73., þar sem komið er inn á gerð skipulagsáætlana, hönnun mannvirkja og ræktun. Við gerð skipulagsáætlana er mikilvægt að skoða áhrif skipulagsins eða hugsanlegra framkvæmda m.t.t. allra framangreindra lagagreina sem ýmist geta átt við eða ekki.

Náttúrufræðistofnun vill einnig benda á að finna má ýmsar upplýsingar um náttúru Íslands á heimasíðu stofnunarinnar [www.ni.is](#) þ.á.m. eftirfarandi gögn sem geta komið að notum:

- Fjölrit nr. 54, Vistgerðir á Íslandi, ([http://utgafa.ni.is/fjolrit/Fjolrit_54.pdf](#)) og kortasjá [http://ni.is/midlun/utgafa/kort/vistgerdakort](#)

- Fjölrit nr. 55, Mikilvæg fuglasvæði, (http://utgafa.ni.is/fjolrit/Fjolrit_55.pdf)
<http://ni.is/dyr/fuglar/mikilvaeg-fuglasvaedi>.

Jafnframt ber að benda á tillögur Náttúrufræðistofnunar til umhverfis-, orku- og loftslagsmálaráðherra, um að vernda skuli ákveðin svæði á landinu og að þau verði sett á framkvæmdaáætlun eða B-hluta náttúruinjasrár í samræmi við lög nr. 60/2013. Öll svæðin má sjá hér: (<http://ni.is/midlun/naturuminjaskra>) en einnig má skoða tillögurnar í kortasjá, / (<https://naturuminjaskra.ni.is/>). Á það skal bent að tillögur Náttúrufræðistofnunar til ráðherra eru enn í formlegu rýniferli í samræmi við 36. grein fyrrgreindra laga. Á þessari stundu segja tillögurnar því ekkert um hvort ákveðið skipulag/starfsemi falli að verndartillögu eða ekki eða hvort tillaga nái fram að ganga. Nái tillögurnar fram að ganga á einnig eftir að fjalla um skilamála sem varða verndina. Lögð er áhersla á að hér er um faglegt álit Náttúrufræðistofnunar að ræða sem eftir á vinna úr í samræmi við lög um náttúruvernd. Finna má upplýsingar um aðferðafræði við mat á verndargildi og val á verndarsvæðum hér: (<http://utgafa.ni.is/skyrslur/2019/NI-19008.pdf>).

Í skipulags- og matslýsingunni er ekki greint frá þeim svæðum sem eru meðal tillagna Náttúrufræðistofnunar fyrir B-hluta náttúruinjasrár og eru innan marka sveitarfélagsins að öllu leyti eða hluta, en það eru eftirfarandi svæði:

- Úthérað, tilnefnt vegna vistgerða, fugla og sela
(<https://www.ni.is/is/midlun/naturuminjaskra/austurland/utherad>)
- Jökuldalsheiði, tilnefnt vegna hálendistjarna
(<https://www.ni.is/is/midlun/naturuminjaskra/austurland/jokuldalsheidi>)
- Stuðlafoss og Stuðlagil, tilnefnt vegna jarðminja
(<https://www.ni.is/is/midlun/naturuminjaskra/austurland/studlafoss-og-studalagil>)
- Papey, tilnefnt vegna fugla
(<https://www.ni.is/is/midlun/naturuminjaskra/austurland/papey>)
- Berufjörður, tilnefnt vegna fjöruvistgerða
(<https://www.ni.is/is/midlun/naturuminjaskra/austurland/berufjordur>)
- Álftafjörður, tilnefnt vegna vistgerða og fugla
(<https://www.ni.is/is/midlun/naturuminjaskra/austurland/alftafjordur>)
- Álftafjörður-Hamarsfjörður-Papey, tilnefnt vegna sela
(<https://www.ni.is/is/midlun/naturuminjaskra/austurland/alftafjordur-hamarsfjordur-papey>)
- Þvottáskriður-Hvalnesskriður, tilnefnt vegna fugla
(<https://www.ni.is/is/midlun/naturuminjaskra/austurland/thvottarskridur-hvalnesskridur>)

Sérstaklega ber að nefna Úthérað sem er víðáttumikið svæði og meðal mikilvægustu svæða landsins þegar kemur að búsvæðum fugla, einkum á votlendissvæðum og við vötn. Sveitarfélagið er hvatt eindregið til að leggja áherslu á að hefja feril við að skoða hvernig styrkja má verndun lykilsvæða og vistgerða á svæðinu til framtíðar sem og annarra svæða sem tilnefnd hafa verið. Til þess má beita friðlýsingum, friðun vistgerða/tegunda eða hverfisvernd eftir atvikum.

Í sveitarfélaginu eru margir fundarstaðir sjaldgæfra plöntutegunda sem eru friðaðar skv. auglýsingu nr. 1385/2021 og/eða eru á válista. Við skipulagsáform við og í næsta nágrenni við fundarstaðina þarf að tryggja verndun þessara tegunda. Náttúrufræðistofnun er tilbúin til frekari ráðgjafar um þetta atriði. Benda má á að á Náttúruverndaráætlun 2004-2008 var samþykkt að hefja ferli verndunar fyrir svæðið Njarðvík-Loðmundarfjörð vegna gróðurfars og sjaldgæfra plantna. Og í Náttúruverndaráætlun 2009-2013 var tveimur svæðum til viðbótar bætt við sem eru í Múlapingi í dag, Eyjólfssstaðaskóg og Egilsstaðaskóg, vegna fundarstaðra fágætra plöntutegunda en í þessum skógum er t.d. mikið um sjaldgæfar fléttutegundir.

Í skipulagslýsingunni kemur fram að stefnt sé að því að endurskoða skilmála um frístundabyggð og yfirfara afmörkun núverandi svæða. Náttúrufræðistofnun vill leggja áherslu á að við skipulag nýrra svæða fyrir frístundabyggð eða stækkun svæða beri að meta vandlega umhverfisáhrif. Mikil ásókn er í land fyrir frístundabyggðir víða um land m.a. í Múlapingi. Óvíða er land sem oft er að mestu ósnortið tekið undir frístundabyggð. Stundum er um að ræða svæði þar sem finnast vistgerðir með hátt verndargildi t.d. náttúrulegir birkiskógar og votlendi. En jafnvel þó ekki sé um slíkt að ræða geta svæðin skipt miklu máli sem búsvæði mófugla, en Ísland ber alþjóðlega ábyrgð á nokkrum stofnum mófugla sem eru útbreiddir á landinu en dvelja í mólendi og votlendi og gjarnan á opnu landi. Þetta eru t.d. heiðlóa, jaðrakan, lóuþræll, spói og stelkur. Rannsóknir héraendis hafa sýnt að þessum tegundum er sumum að fækka og að þær almennt forðist nábyli við mannvirki s.s. sumarhús, vegi og aðra innviði sem og mikla skógrækt sér í lagi með hávöxnum trjátegundum.

Náttúrufræðistofnun telur afar mikilvægt að sveitarfélög séu meðvituð um möguleg áhrif ýmissa landnotkunaráforma á mófuglastofna og skoði hvernig við skipulag megi tryggja að ekki sé um of gengið á búsvæði þeirra og að nægilega mörg og stór lítt snortin heppileg búsvæði séu til staðar og vernd þeirra tryggð til framtíðar. Þetta ber m.a. að hafa í huga við gerð skógræktarstefnu en fram kemur í skipulagslýsingunni að slík stefna verði unnin sem hluti af nýju aðalskipulagi. Stofnunin er tilbúin til frekari ráðgjafar um áhrif skipulags á mófugla.

Stefnt er að því að móta stefnu um nýtingu vindorku í sveitarfélaginu. Nokkur áform um vindorkunýtingu í sveitarfélaginu hafa þegar verið kynnt og eru sum hver í umhverfismatsferli nú þegar og/eða í umfjöllun hjá verkefnisstjórn rammaáætlunar. Við stefnumótun á nýtingu vindorku er afar mikilvægt að horft sé til áhrifa á náttúruvar, m.a. landslag og gróður, en ekki síst fuglalíf. Það mat þarf að horfa til bæði staðbundinna áhrifa á t.d. búsvæði en einnig á áhrif á farleiðir fugla um svæðið m.a. tegunda sem eiga í mestri hættu á að verða fyrir áflugi. Mikilvæg fuglasvæði eru innan sveitarfélagsins og þar eru þétt vörp tegunda sem eru viðkvæmar fyrir áflugi s.s. rjúpu, fálka, álftar, himbrima og heiðagæsar. Einnig liggja farleiðir varpfugla sem t.d. verpa á mikilvægum fuglasvæðum á Norðausturlandi eins og Mývatni, Öxarfirði og Melrakkaslétu um sveitarfélagið. Þá þarf að skoða möguleg áhrif á hreindýr en sveitarfélagið er þungamiðja útbreiðslusvæðis íslenska hreindýrastofnsins. Benda má á nýlegar umsagnir sveitarfélagsins tengt umhverfismati vindorkunýtingar t.d. á Klausturselsheiði og á Úthéraði.

Við stefnumótun um efnistöku þarf að taka vandlega tillit til verndargildis jarðminja sem efnistakan getur haft áhrif á sem og ásýndaráhrif á landslag. Mjög víða í sveitarfélaginu eru áhugaverðar og verðmætar jarðminjar sem veita upplýsingar um jarðsögulega atburði t.d.

eldsumbrot, jöklunarsögu, breytingar á sjávarstöðu o.fl sem hafa hátt verndargildi. Allmargar slíkar minjar eru á gildandi náttúruminjasrá (C-hluta).

Eins og fram kemur í skipulagslýsingunni finnast víðfeðm hálendisvæði í sveitarfélaginu. Mikilvægt er að sveitarfélagið skilgreini í aðalskipulagi sínu hver þolmörk náttúru svæðanna er fyrir umferð og innviðauppbýggingu tengt ferðaþjónustu og að metin séu áhrif af mögulegum orkunýtingaráformum þ.m.t. vindorku- og vatnsaflsvirkjana á svæðin og náttúru þeirra. Vernda þarf óbyggð víðerni og landslag þeirra eftir mesta megni að mati Náttúrufræðistofnunar sem og einstakar jarðminjar og lífríkissvæði innan hálendisins. Stofnunin er tilbúin til frekari ráðgjafar um þetta atriði.

Stefnt er að því að kortleggja náttúruvá en nýleg skriðuföll í Seyðisfirði og víðar hafa aukið þörf á bættri þekkingu um viðfangsefnið. Náttúrufræðistofnun hefur komið að kortlagningu jarðgrunns og öðrum rannsóknum á þekktum áhættusvæðum fyrir skriðuföll í sveitarfélaginu og er tilbúin til frekari ráðgjafar um málefnið.

Náttúrufræðistofnun leggur áherslu á að allar ákvarðanir í mats- eða skipulagsvinnu byggji á sem bestum þekkingargrunni hvað varðar náttúrufar og að alltaf sé leitað leiða til að koma í veg fyrir neikvæð áhrif á náttúruna. Náttúrufræðistofnun áskilur sér rétt til að koma að frekari athugasemdum á síðari stigum málsins og er tilbúin til frekari ráðgjafar um einstök efnisatriði ef óskað er eftir því eins og fram hefur komið í umsögninni.

Virðingarfyllst,

Snorri Sigurðsson
Sviðsstjóri náttúruverndarsviðs